

УДК 021:2-523.6(477-25)"18-19"

О. В. Заєць,
кандидат історичних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

БІБЛІОТЕКА КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ: ІСТОРИЯ СТВОРЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Досліджено історію фундації та діяльності бібліотеки Києво-Печерської лаври на тлі історичних подій XIX–XX ст., висвітлено процеси формування книжкового фонду, проаналізовано сучасний стан книгозбірні.

Ключові слова: бібліотека, друкарня Києво-Печерської лаври, друковані каталоги.

Упродовж більш ніж тисячолітньої історії Києво-Печерська лавра являла собою зразок канонічності богослужіння, суворого аскетичного й працелюбного життя ченців і трепетного збереження книжної мудрості.

Визначну роль Києво-Печерської лаври в поширенні освіти і духовних знань в Російській імперії протягом XVII–XVIII ст. обґрунтувала в своїй монографії С. Кагамлик [1]. Твори мистецтва, архітектури та літературу, яку видавала друкарня, проаналізував Д. Степовик і дійшов висновку, що імперська влада настійно домагалася контролю над монастирем, чого врешті і досягла впродовж XIX ст. [2].

Мета цієї роботи – прослідкувати долю бібліотеки Києво-Печерської лаври, бо саме вона відігравала важливу роль у культурно-просвітницькій діяльності Лаври. Фундація книгозбірні розпочалася відразу після завершення будівництва та розпису Успенського собору. Тоді грецькі будівельники та іконописці постриглися в ченці Києво-Печерського монастиря, у стінах якого і завершили своє життя. Після себе вони залишили в обителі грецькі книги, що зберігалися на хорах Успенського собору [3, с. 28]. А ігумен монастиря преподобний Феодосій послав до Константинополя майбутнього єпископа Переяславського, блаженного Єфрема, для списування статуту патріарха Олексія Студита [4]. У Лаврі знаходилося багате зібрання стародавніх рукописів.

© О. В. Заєць, 2013

В «Історії Русів» так розповідалося про бібліотеку Лаври: «... в 1718 р. Петро I заснував урядовий Синод замість патріаршого правління. Митрополит Київський Іоасаф Кроковський скликав у себе Духовний собор, на якому було схвалено не погоджуватися на такі постанови, бо закони управління, і в тому числі церкви, були затверджені статтями договору з царем Олексієм Михайловичем і царством Російським. За це митрополита Іоасафа було ув'язнено в Твері, де він і помер. Його наступник – єпископ Переяславський Кирило Шумлянський – підписав без жодного спротиву всі нові статuti. А коли він разом з архімандритом Києво-Печерської лаври Йоакимом Сенютовичем повернувся з Петербурга, то довідався про незвичайну пожежу в монастирі. Неоціненною втратою стала перша в Росії найдавніша бібліотека, зібрана ще з часів заснування монастиря і збережена в печерах від усіх ворожих нападів і руїн. У ній зберігалися тисячі рукописних книг і всіляких дорогоцінних манускриптів, писаних різними мовами, і багато з-поміж них такими, що й ученим мужам не були відомі, а особливо всі записки й документи, що стосувалися історії правління слов'янських племен та царств, їх законів і устроїв» [5, с. 283].

З того часу почалося збирання бібліотеки заново. Вона поповнювалася за заповітами настоятелів і вченої братії самої Лаври, особливо швидко збиралися богословські книги. Знаходилася книгозбірня на хорах Успенського собору, в спеціально відведеному місці. У правому кутку хорів була бібліотека книг кириличного шрифту, переважно богослужбових. Там же знаходилися монарші грамоти, в різні часи жалувані Лаврі. У лівому кутку хорів розміщувалася вчена бібліотека Лаври, яка включала в себе книги різними мовами різного змісту [6, с. 76]. У 1782 р. за реєстром бібліотеки в ній було 919 книг. Але книги знаходилися не тільки на хорах Успенського собору. Так, у 1791 р. існувала окрема бібліотека при друкарні. Річ у тім, що указом від 22 грудня 1720 р. Петро повелів виправляти й узгоджувати книги, що друкувалися на різних теренах Російської держави, з великоросійськими, тобто тими, які видавалися в Москві, а нові історичні й політичні книги – подавати на розгляд Святого Синоду [7, с. 315]. Тому при друкарні була бібліотека книг синодальних друкарень для зразка. Окрема бібліотека була при дзвіниці Лаври, на другому поверсі, а також у церковній ризниці [8, арк. 35]. У 1745 р. було закінчено будівництво нової дзвіниці Лаври за проектом

Й. Г. Шеделя, і книги поступово почали збиратися там. У 1798 р. бібліотекарем було призначено ієромонаха Антонія, який прийняв книги з різних приміщень до єдиної бібліотеки, що знаходилася на другому поверсі Лаврської дзвіниці. Він також склав каталог книг бібліотеки і віддав його на розгляд Духовному собору Києво-Печерської лаври в 1806 р. [8, арк. 17].

Царський уряд був зацікавлений в тому, щоб зосередити всі основні джерела з історії в Москві і на свій розсуд їх використовувати. Так, 21 липня 1804 р. надійшов указ Синоду митрополиту Київському і Галицькому Серапіону, архімандриту Києво-Печерської лаври, про те, що треба надати повний реєстр старих бібліотек на предмет наявності в них літописів і хронографів для запровадження Імператорського товариства історії і старожитностей російських при Московському університеті. Києво-Печерська лавра надала такий звіт, у ньому зазначалася наявність 10 книг [8, арк. 35]. І раніше, і після цього неодноразово приходили укази Святого Синоду про надання списків старовинних книг. Спеціально визначені освічені люди займалися розбиранням бібліотеки і не знайшли в Лаврі нічого такого, що стосувалося б російської історії [8, арк. 65].

У 1845 р., після окремого клопотання Київської духовної консисторії, було надано дозвіл користуватися бібліотекою Києво-Печерської лаври членам Київської тимчасової комісії для розбору давніх актів: професору М. Іванишеву, співробітнику С. Гогоцькому, учителям З. Коробкіну, П. Кулішу, колезькому асесору М. Крижановському – для складання опису книг і рукописів, які зберігаються в архівах і бібліотеках Києво-Печерської лаври, Софійського та Пустинно-Микільського монастирів, Київської духовної академії. Правда, брати книги додому з бібліотеки дозволялося лише професору М. Іванишеву, під його відповідальність [8, арк. 76]. Узагалі, ще в 1822 р. намісником Лаври була видана інструкція хранителю, в якій говорилося, що бібліотекарю дозволялося видавати під розписку книги для братії в невеликій кількості та не більше як на півроку, але надання книг стороннім, особливо рукописів, заборонялося зовсім [8, арк. 84]. Питання про кожну невчасно повернуту книгу розглядалося на Духовному соборі, і вживалися заходи для повернення книг через ректора того навчального закладу, де викладав або навчався боржник, або через консисторію. Всі книги до бібліотеки надходили тільки

після рішення Духовного собору, і надавати дозвіл на користування книгами міг тільки Духовний собор.

У звіті бібліотекаря ієромонаха Арсенія за 1864 р. констатовалося, що в бібліотеці зберігаються 3994 книги, 3203 найменування російською і слов'янською мовами, латиною – 2102 томи. Всього 6598 книг, 5305 найменувань [8, арк. 348].

У 1874 р. з'явився указ Святого Синоду від 11 грудня за № 3449 про передавання рукописів, які зберігаються в монастирях, до Київської духовної академії. Причиною тому була скарга архієпископа Макарія, в якій говорилося про бідність рукописної частини бібліотеки КДА і обґрунтовувалася необхідність поповнення її цінними книгами і рукописами Києво-Софійського собору, Києво-Печерської лаври, Микільського, Михайлівського, Видубецького монастирів, Почаївської лаври, Тригурського, Загоровського, Держанського, Мемецького монастирів, Любарської і Мочирецької церков. На думку архієпископа, це треба було зробити для кращого збереження історичних пам'яток і зручності користування ними єпархіального начальства. У 1879 р. КДА нагадала Лаврі про цей указ і запевнила монастир, що реєстр і перевезення книг академія здійснить сама. Однак Духовний собор Києво-Печерської лаври зволікав з виконанням наказу, посилаючись на прецедент з бібліотекою Софійського собору. Річ у тому, що Духовний собор Софійського монастиря надіслав до Святого Синоду листа, де говорилося, що в їхній бібліотеці зберігається 1500 книг і 69 рукописів, більшість з яких є і в бібліотеці КДА. Крім того, студенти і викладачі академії мали змогу вільно користуватися бібліотекою Софії. Цінні ж рукописи Євгенія (Болховітінова), згідно із заповітом митрополита, похованого в стінах Софійського собору, мали залишитися в бібліотеці цього собору. Духовний собор Софії вказував на те, що бібліотеки патріарша, синодальна, синодальної друкарні функціонують без усякої централізації, що, до речі, є раціональним і з боку пожежної безпеки. Тому Духовний собор Софійського монастиря просив залишити бібліотеку на старому місці. Врахувавши всі зазначені вище обставини, Святий Синод надав такий дозвіл, який мотивував ще й близькістю розташування Софії до КДА, ще раз наголосивши на умові, щоб студенти і викладачі могли вільно користуватися книгозбірнею. Ось чому Духовний собор Києво-Печерської лаври зайняв очікувальну позицію. Крім того, Лавра мала ставропігію і весь час вважала себе віль-

ною від синодальних і єпархіальних указів, хоча відверто про це не заявляла [9, арк. 1–27].

Бібліотека Києво-Печерської лаври поповнювалася за рахунок купівлі нових книжок, на які Духовний собор виділяв значні кошти. Це були не тільки книги релігійного змісту, але і світські видання, зокрема: Повне зібрання законів Російської імперії, у 24-х томах, 1848 р.; книги з історії, філософії, літератури. Також Києво-Печерська лавра в 1867 р. передплачувала 22 періодичні видання – «Епархиальные ведомости» з усіх губерній, шість найменувань газет («Санктпетербургские ведомости», «Московские ведомости», «Биржевые ведомости», «Киевские губернские ведомости», «Киевлянин», «Современное воскресное прибавление к «Московским ведомостям»), усі релігійні часописи імперії.

Про повноту та багатство лаврської бібліотеки свідчить той факт, що, коли в 1866 р. надійшов указ царя про необхідність мати в бібліотеках обов'язковий список необхідних богословських книг із 31 назви, виявилося, що всі вони є в книгозбірні Лаври.

Ще в 1848 р. бібліотекар ієромонах Палладій скаржився, що приміщення другого поверху дзвіниці затісне для бібліотеки, книги стоять у 3 і 4 ряди [8, арк. 87]. Пізніше, в 1864 р., бібліотекар ієромонах Миколай також просив перенести книги іноземними мовами назад, на хори Успенського собору [8, арк. 72].

Як відомо, в Україні на той час власної держави не було, і хоча Лаврська бібліотека, відповідно, не мала статусу державної найвищої, все ж вона виконувала роль головної бібліотечної та архівознавчої установи українських земель. Тому поповнювати її фонди було справою честі для багатьох видатних особистостей того часу. Так, професор О. Кістяківський першу свою книгу «Права, за якими судиться малоросійський народ» у 1879 р. приніс саме до Лаври. Архімандрити монастирів, архієпископи, в тому числі з далеких губерній, надсилали власні книги в дарунок Лаврі з проханням прийняти їх до бібліотеки. Каталоги бібліотеки неодноразово впродовж XIX ст. оновлювалися, туди вносилися нові книги. У 1908 р. з'явився перший том друкованого каталогу бібліотеки, в 1912 р. – другий.

У 1903 р. митрополитом Київським і Галицьким та архімандритом Києво-Печерської лаври був призначений Флавіан (Городецький). Він мав власне багате книжне зібрання, основою якого була бібліотека

його вчителя – єпископа Гурія. Книжки митрополит Флавіан почав збирати ще за часів служіння в Китаї (у 1873–1891 рр. він був членом Пекінської духовної місії, а згодом, у сані архімандрита, очолив її). Для кращої збереженості зібрання та для забезпечення його доступності для всіх бажаючих митрополит Флавіан вирішив передати бібліотеку Києво-Печерській лаврі, збудувавши для неї окреме приміщення. Це було зроблено в 1908 р. архітектором Є. Ф. Єрмаковим та намісником Києво-Печерської лаври архімандритом Антонієм. Бібліотека Флавіана нараховувала понад 20 тис. книг, серед яких було дуже багато рідкісних і цінних видань з історії, літератури, педагогіки, музики. Книгозбірня мала добре організований довідково-бібліографічний апарат: у 1910 р. у друкарні Києво-Печерської лаври був виданий «Систематический каталог книг библиотеки высокопреосвященного Флавиана, митрополита Киевского и Галицкого», та щорічно випускалися каталоги нових надходжень. У будинку бібліотеки також знаходилися великі читальні зали, в яких знайомитися з рідкісними книжками мали можливість не тільки ченці Києво-Печерської лаври, а також і священики, викладачі та студенти Київської духовної академії й університету, вчені з Києва, Москви, Петербурга та інших міст [10].

Революція 1917 р. припинила роботу обох бібліотек. Саме тоді почалися вилучення церковних цінностей. В архівних справах цього періоду містяться документи, в яких вище духовенство просило Раду Народних Комісарів захистити церковне майно від пограбувань. У своє виправдання спеціальний відділ РНК у відповіді констатував лише те, що існує документ від 30 грудня 1918 р. про відділення церкви від держави. Для захисту власного майна печерські ченці організували церковну общину «Києво-Печерська Успенська лавра», яку занесли до реєстру церковних общин. Раді церковної общини Губернським комітетом охорони пам'яток було видане посвідчення в тому, що архів і бібліотека, що знаходяться в приміщенні дзвіниці, а також бібліотека митрополита Флавіана, в яких зберігаються книги науково-богословського змісту та книги, що мають величезне історико-археологічне значення (рукописні книги на пергамені та папері, а також предмети визначної художньої цінності), взяті на облік комітетом згідно з актом № 320 від 21 липня 1921 р. [11]. На жаль, це не врятувало монастир від розкрадання жителями т. зв. Інвалідного містечка, яке київська влада розмістила на території Лаври.

Отож Духовний собор Києво-Печерської лаври змушений був звернутися до новоствореної Всеукраїнської академії наук з проханням передати бібліотеку Лаври і бібліотеку митрополита Флавіана до Всенародної бібліотеки України. Академія відрядила для прийняття майна Ф. Морозова, який, на підставі мандату, 20 серпня 1921 р. прийняв від представника Київського губернського комітету охорони пам'яток старовини та мистецтва Я. Стешенка фундаментальну бібліотеку Лаври і бібліотеку митрополита Флавіана згідно з друкованими каталогами. Обидві книгозбірні передавалися у відання академії із залишенням їх на місці, без права на вивезення, про що був складений відповідний акт. Архів Лаври також було передано до ВУАН 21 жовтня 1921 р., також без права на вивезення [12, арк. 3]. Засідання Управи академії ухвалило доручити догляд за бібліотеками Ф. Морозову [13, арк. 3]. Його також було призначено завідувачем бібліотек інших монастирів – Видубицького та Пустинно-Микільського.

Федір Морозов підійшов до дорученої йому справи із великою відповідальністю. Так, бібліотека Пустинно-Микільського монастиря знаходилася у відкритих шафах у прохідній кімнаті, зайнятій Житкоопом. Акта прийому її академією не було. Отож Ф. Морозов переніс її до приміщення бібліотеки Києво-Печерської лаври. Також він позносив до Лаврської дзвіниці, де розміщувалася бібліотека, книги з різних місць Лаври, зокрема і з друкарні. І коли в 1925 р. було проведено перевірку бібліотеки Києво-Печерської лаври Всеукраїнською академією наук, то виявилось, що, окрім книжок, записаних у друкованих каталогах, вона збагатилася ще близько на 4000 книг.

26 червня 1926 р. інваліди спробували в черговий раз приступом оволодіти економічним корпусом Лаври, де був експозиційний відділ рукописів і книг і зберігалися унікальні пергаменні манускрипти з багатьох країн, найдавніші з яких датувалися п'ятим, шостим століттями. Наступ калік вдалося стримати, а директор музею на території Лаври П. Курінний зажадав від влади кращого забезпечення охорони музейних приміщень. На це звернення Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР 26 вересня 1926 р. постановили визнати колишню Києво-Печерську лавру історико-культурним заповідником і перетворити її на Всеукраїнське музейне містечко [2, с. 276]. Міністр народної освіти М. Скрипник прийняв Музейне містечко на баланс Народного комісаріату освіти 29 вересня 1926 р. Сектор науки

НКО УСРР звернув увагу ВБУ на поганий стан бібліотечних фондів: приміщення не опалювалися, в них часто були вибиті вікна (ченці неодноразово склили вікна в приміщенні бібліотеки на другому поверсі дзвіниці, проте вони знову вибивалися), відповідно книги піддавалися впливу вологи та запорошувалися [14, арк. 3]. Всенародна бібліотека України постановила, що для належного наукового студювання монастирських фондів їх треба сконцентрувати в приміщеннях ВБУ. Сектор науки Наркомосу наказом від 22 серпня 1930 р. ухвалив рішення про переміщення бібліотеки Лаври і зібрання Флавіана до будинку ВБУ [15, арк. 91], проте директор Музейного містечка не дозволив цього зробити. 3 грудня 1931 р. була утворена комісія в складі представника ВБУ Г. Коляди, директора Музейного містечка П. Курінного, представників Музейного містечка Н. Цельтнера, С. Муренка, Ю. Охтирка, П. Беренштейна, П. Балицького, Т. Магеровського, Я. Новицького, які після огляду стану бібліотек склали акт, де було зафіксоване таке:

1. Приміщення без пошкоджень стін, стеля ціла, вікна зашклені на одну раму, у внутрішніх рамах немає скла.

2. Повітря сухе, холодне, чисте. Знайдено лише групу книжок в шафі біля вікна, в якому восени цього року були побиті шибки – на цих книгах ознаки вологості. Книжки ці стоять поряд з сухими.

3. Будь-яких приладів вентиляції і опалення немає і не було.

4. Меблі, шафи та книжки покриті шаром порохи, з чотирьох місць на стелі тонким шаром відпадає вапно. Книжки в цілому в задовільному стані. Деінде в найбільш старих частинах фонду є шкідник з активним процесом.

5. Боротьба з вогкістю полягає в тому, що наприкінці квітня було відкрито вікна, зроблено протяг. Боротьбу з шкідником ВБУ не проводила.

6. Порох з березня до грудня 1931 р. чистили двічі силами ВБУ й один раз силами Музейного містечка. Книжки обміталися один раз, не виймаючи з полиць. Бібліотеку обслуговує один науковий співробітник, раз на декаду, протягом трьох годин.

Комісія, в якій переважали представники Музейного містечка, визнала приміщення цілком придатним, треба було лише, щоб ВБУ здійснила ремонт і постійно скеровувала своїх технічних працівників для прибирання приміщення. Але представник ВБУ Г. Коляда мав власну думку, яку виклав в акті. Вона полягала в тому, що найціннішу частину бібліо-

теки треба негайно перевезти до центрального приміщення, де є можливість для більш раціонального її опрацювання і використання. За його словами, не можна було визнати за доцільне подальше перебування цієї збірки на дзвіниці [16, арк. 20]. Під час передавання книгозбірні було багато непорозумінь між директором Музейного містечка і директором ВБУ. Після тривалих суперечок бібліотека Флавіана з підпорядкування Всеукраїнської академії наук була передана назад, до Музейного містечка, а бібліотека Лаври була перевезена до філії ВБУ на Подолі.

Нині бібліотека Києво-Печерської лаври знаходиться у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, по вул. Володимирській, 62, у тому самому складі, в якому була передана до ВБУ в жовтні 1921 р. Книги, внесені до друкованих каталогів, становлять 11 683 одиниці, або 7801 найменування. Каталоги збережені, шифри на книгах наявні, розстановка в шафах така сама, яка була в Києво-Печерській лаврі на початку ХХ ст. Винятками є рідкісні книги, які були передані до відділу рідкісних та цінних видань НБУВ.

Як відомо, бібліотека Лаври поповнювалася книгами і після створення друкованих каталогів. У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій ще є книжковий фонд Києво-Печерської лаври, не відображений в друкованих каталогах. Це, зокрема, особиста бібліотека архимандрита Антонія – намісника Києво-Печерської лаври в 1896–1909 рр., який помер у жовтні 1912 р. і заповідав свої книги бібліотеці Лаври. На той час уже вийшов другий том друкованого каталогу, і зібрання Антонія залишилося окремим комплексом у складі бібліотеки. Інші ченці також заповідали свої книги лаврській бібліотеці, Духовний собор виділяв гроші на придбання нових книжок, деякі книги надсилалися авторами в дар бібліотеці – отож книгозбірня Лаври продовжувала поповнюватися. Крім того, завдяки зусиллям її завідувача Ф. Морозова у 1921–1925 рр. до Лаврської бібліотеки надійшли книги з Пустинно-Микільського монастиря та друкарні Лаври. Нині фонд бібліотеки Києво-Печерської лаври, не внесений до друкованих каталогів, становить 4315 одиниць зберігання.

Друковані каталоги бібліотеки Києво-Печерської лаври розміщено на сайті відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ [17], а каталоги літератури, що надійшла до бібліотеки Лаври після створення друкованих каталогів, – у залах відділу.

Таким чином, бібліотека Києво-Печерської лаври – це сукупна назва, яка включає в себе фундаментальну бібліотеку (внесену до друкованих каталогів), бібліотеку архімандрита Антонія (Петрушевського), бібліотеку Харківського архієпископа Антонія (Храповицького), бібліотеку друкарні Києво-Печерської лаври, бібліотеку Пустинно-Микільського монастиря, бібліотеку Лаврської странноприймальної лікарні та інші книги. Величезні комплекси пастирської, житійної, історичної, економічної, юридичної літератури та книг з інших галузей знань, видання різних друкарень залишилися практично незайманими впродовж ХХ ст. і чекають на своїх дослідників.

Список використаної літератури:

1. Кагамлик С. Р. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.) / С. Р. Кагамлик. – К.: [б.в.], 2005. – 550 с.
2. Степовик Дмитро. Історія Києво-Печерської лаври. – К.: Вид. відділ Укр. Правосл. Церкви Київ. патріархату, 2001. – 560 с.
3. Бабич О. І. Повідомлення Києво-Печерського патерика про грецьких будівельників та іконописців // Наукові записки Інституту журналістики: наук. зб. – К., 2011. – Т. 44. – С. 24–30.
4. История создания библиотеки Киево-Печерской лавры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biblioteka.lavra.ua>.
5. Історія Русів / пер. І. Драча; вступ. ст. В. Шевчука. – К.: Рад. письменник, 1991. – 318 с.
6. Указатель святынь и священных достопамятностей как в самом городе так и в окрестностях Киева. – К.: Тип. Киево-Печерской лавры, 1869. – 236 с.
7. Болховітінов Євгеній (митрополит). Вибрані праці з історії Києва / Упор., вст. ст. та додатки Тетяни Ананьєвої. – К.: Либідь–ІСА, 1995. – 488 с.
8. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАУК), ф. 128, оп. 1 заг., № 406, ч. III «О Лаврской библиотеке».
9. ЦДІАУК, ф. 128, оп. 1 заг., № 2668 «О передаче рукописных и старинных книг из библиотеки КПЛ в КДА».
10. Библиотека митрополита Флавиана: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kplavra.kiev.ua/Biblioteka_mitropolita_Flaviana.html.

11. Удод Наталія. Книжкова колекція митрополита Флавіана – історичне минуле і сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www/dibu.kiev.ua](http://www/dibu.kiev.ua)

12. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. 52, № 27–34 «Матеріали про передачу фундаментальної та Флавіанівської бібліотек бувшої КПЛ у відання та користування ВУАН 16 липня 1921 р. – 2 квітня 1925 р. Виписки з протоколів засідань Управи».

13. Щеглов Г. Э. Хранитель. Жизненный путь Федора Михайловича Морозова / Г. Э. Щеглов. – Минск: ВРАТА, 2012. – 366 с.

14. ЦДІАУК, ф. 128, оп. 3 заг., № 819 «Реєстр исходящих документов общины Киево-Печерской лавры».

15. ІР НБУВ, оп. 1, № 339 «Протокол от 30 октября по реализации приказа сектора науки Наркомпроса о перемещении книжных фондов из монастырских помещений».

16. ІР НБУВ, оп. 1, №371 Филиалы. Переписки с президиумом Академии наук УССР.

17. Систематический каталог книг библиотеки Киево-Печерской лавры. – Том 1. – К.: Типография Киево-Печерской Успенской лавры, 1908. – 333 с. [текст в форматі PDF]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/00000303.pdf

Summary

The article gives the history of foundation and activities of the Kyiv-Pechersk Lavra Library against the background of historical events of the XIX–XX centuries. The author covers the processes of the book fund formation and analyzes the current state of the library.

Key words: the Kyiv-Pechersk Lavra Library, book fund, printed catalog, the Kyiv-Pechersk Lavra printing house.